

Seutufoorumi 2011

Näkökulmia kuntauudistukseen

Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen.

Perustuslain 121 §:ssä on otsikon Kunnallinen ja muu alueellinen itsehallinto alla kirjattuna: ”Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon.” ”Kuntien hallinnon yleisistä perusteista ja kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla.”

Oikeusvaltion periaatteiden mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Demokratiassa näin on. Tämän vastakohtana ovat väkivaltaiset hallitustavat, jossa valtaapitävät hallitsevat oikkujensa mukaan.

Hallitusohjelmassa on määritelty, että hallitus toteuttaa koko maata käsittävän kuntauudistuksen, jonka tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne. Vahva peruskunta muodostuu luonnollisista työssäkäyntialueista.

Vahvaa peruskuntaa ei ole määritelty. Epäselväksi on jäänyt myös, mitä tarkoittaa luonnollinen työssäkäyntialue. Tätä määrittelyä ilmeisesti ollaan tekemässä kuluvan syksyn aikana rakennelakia valmisteltaessa. Minusta valmistelujärjestys vaikuttaa oudolta. Karttarhoituksilla ollaan rakentamassa kuntakarttaa. Tämän jälkeen vasta olisi vuorossa kuntalain uudistus. Oikeampi järjestys mielestäni olisi pohtia ensin kuntien tehtäväkenttää, toimintamalleja ja rahoitusta. Suomen kansantalouden selviytymismahdollisuuksia pohdittaessa pitäisi laajemminkin käydä arviointi siitä mitä tehtäviä yhteiskunnan tulee hoitaa ja mitkä tulisi jättää yksilöiden ja perheiden omalle vastuulle. Tähän liittyy myös sen pohtiminen, miten palvelut tulee rahoittaa. Yksilöiden rahoitusosuutta voitaisiin tuntuvasti nostaa ja ottaa käyttöön laajasti tulojen mukaan porrastetut maksut. Poliittista rohkeutta ei tähän Suomessa ole enempää kuin Kreikassa-kaan.

Enemmän tai vähemmän pakkoa käyttäen ohjataan kuntia yhteen. Tämä uhkailu kaikkien keinojen käyttämisestä on pakkovaltaa pahimmillaan. Se ei ole demokratiaa vaan alkaa muistuttaa totalitaarista vallankäyttöä.

Yhdistymistarpeita ei ole erityisesti perusteltu – on lähdetty yksinkertaisesti työssäkäyntialueista. Arvellaan, että isompi kunta tuottaa palveluita tehokkaammin ja taloudellisemmin kuin pieni kunta. Maassa on kuitenkin keskenään kovin erilaisia alueita ja erilaisia kuntia. Kun itse olen ollut eri tavoin mukana kolmessa kuntien yhdistymisprosessissa, voin kyllä todeta, että kuntaliitoksia on ollut tarpeen tehdä ja niitä on tar-

peen tehdä jatkossakin. Kyky tuottaa palvelut kuntalaisille on tässä varmasti yksi huomioon otettava seikka.

Kuntien taloudelliset mahdollisuudet ovat erilaiset. Tätä varten meillä on tunnustettu tasausjärjestelmien tarpeellisuus. Näitä järjestelmiä ei varmasti voida poistaa, vaikka kuntien yhdistämisessä mentäisiin pitkällekin. Näyttää isojen kuntien pieniä paremmasta taloudellisuudesta ei ole. Päinvastoin – näyttää on siitä, että 30 – 50 000 asukkaan kuntien nettokustannukset ovat alhaisempia kuin muiden kokoluokkien kuntien. Eri asioissa kunnan ihanteellinen koko voi vaihdella. VATT selvitti joitakin vuosia sitten kuntakoon ja palvelutuotannon tehokkuuden suhdetta. Selvityksen perusteella asia on juuri niin, että tehokkuus tai taloudellisuus ei määräydy yksin kuntakoon mukaan.

Kangasalan kunnan perusopetuksen käyttökustannukset ovat alemmat kuin Tampereella. Eri kustannustekijöitä verrattaessa voi todeta, että varsinaisen opetuksen kustannuksissa Tampere on 100–200 euroa kalliimpi. Hallintoon Tampere kirjaa noin kolminkertaisen määrän Kangasalaan verrattuna. Toisaalta hajanaisemmasta asutuksesta johtuen Kangasalla oppilaiden kuljetuskustannukset ovat kolminkertaiset Tampereeseen verrattuna.

Sama tilanne on sosiaali- ja terveystoimen sekä päivähoiton kustannuksissa. Kehyskunnissa palvelut tuotetaan edullisemmin kuin Tampereella. Tampereen kustannukset ovat jopa 20 % korkeammat kuin kehyskunnissa.

Näissä taloustarkasteluissa on varovaisuus tarpeen, koska eri syistä kustannukset vaihtelevat. Vuodet eivät ole veljeksiä. Ennen kaikkea tämä pätee erikoissairaanhoidon kustannuksiin, jotka heittelevät selittämättömästi ja ennalta arvaamattomasti.

Palvelutuotannon hinnassa ja laadussa kehyskunnat pärjäävät hyvin Tampereelle. Sitä palvelutuotannon turvaamista ei voi käyttää perusteluna kaupunkiseudun kuntien yhdistämiselle.

Miten on sitten maankäyttö, asuminen ja liikenne. Olemme kuntina hyväksyneet valtion kanssa yhteisesti MAL-sopimuksen. Tätä sopimusta ja sen valmisteluprosessia käytetään nyt mallina muille kaupunkiseuduille. Meillä on yhteisymmärrys maankäytön kehittämistä. Olemme perustaneet joukkoliikennelautakunnan liikennettä järjestämään. Olemme sitoutuneet monin tavoin kehittämään koko kaupunkiseutua. Tätä työtä haluamme myös yhteisesti jatkaa.

On esitetty, että kaupunkiseuduilla kunnat kilpailevat ja että se on jotenkin haitallista ja tuomittavaa. Kyllä – me kilpailemme, mutta emme epäasiallisesti. Kilpailu on enempikin henkisellä tasolla ja imagokysymyksissä. Olisiko muuten maailmasta kilpailu lopetettava? Sehän juuri vie kehitystä eteenpäin – todistakaapa jotain muuta.

Palataan käsitteeseen työssäkäyntialue. Olen eri mieltä siitä, että työssäkäyntialueen perusteella tulisi määrittää palvelutuotannon aluejako. Jos työssäkäyntiä pidetään mitarina, niin Helsingin työssäkäyntialue toki tulisi ensimmäiseksi yhdistää. Kun sanotaan, että se on erilainen, todistetaan samalla, että koko ajatus työssäkäyntialueisiin perustuvista kunnista on kestävä. Kuntalaiset tarvitsevat palveluita asuinalueiden läheisyydessä tai mahdollisimman lähellä. Kaikkia palveluita ei toki voida tuottaa jokaisen asuinpaikan vieressä. Palvelut ovat jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita:

päivähoitoa, koulua, vanhuspalveluita, kirjastoa, kulttuuria, vesihuoltoa, kunnallisteknisiä järjestelyitä jne. Näitä palveluita kunnat voivat tuottaa itse, yhdessä toisten kuntien kanssa, ostaa yksityisiltä tai yhteistyössä järjestöjen kanssa. On ollut perin arveluttavaa, että kuntien yhteistyöjärjestelyjä ryhdyttiin pilkkaamaan himmeleiksi. Miten kuntien keskinäiset sopimukset voivat olla tuomittavampia kuin kuntien ja yritysten väliset sopimukset. Mehän olemme toimineet juuri niin kuin valtio on kehottanut.

Kuntakoko ei ole ainoa tekijä, joka vaikuttaa palvelun hintaan. Päiväkotien lapsiryhmien henkilöstömitoitus on lailla määritelty. Valtion viranomaiset vahtivat takkaan, että vanhusten hoitolaitoksissa hoitohenkilökunnan suhdeluku on kohdallaan hoidettavien määrään verrattuna. Opetustoimessakaan ei ryhmäkoolla voi mahdollisesti kikkailla. Erilaisia tukipalveluita tarvitaan. Koulussa ei opettaja keitä ruokaa eikä rehtori tee toimistosihteerin tehtäviä. Ammattilaisten täytyy toimia niissä ammatitaitonsa mukaisissa tehtävissä, missä he ovat parhaimmillaan. Erilaisten mittakaavaetujen arviointi ei lyhyessä ajassa ole mahdollista. On selvää, että yksittäiset kunnat voivat palvelutuotantoaan kehittää. Yhtä selvää on kuitenkin, että rakennemuutoksilla ei valtion miljardivajeita kateta.

Tässä yhteydessä on hyvä kiinnittää huomiota myös valmisteluprosessiin. Kuntia ohjeistetaan huolehtimaan eri asioiden valmistelussa vaikutusten arvioinnista. Valmistelun yhteydessä tulee arvioida päätösten vaikutuksia asianosaisiin ja kuntalaisiin, ympäristöön jne. Tämä on ihan hyvä, sillä kunta on ihmisten yhteisö ja niiden ihmisten, joiden olosuhteisiin valmistettava asia vaikuttaa, on saatava osallistua näkemyksillään valmisteluun. Nyt valtio toimii toisin. Valmistellaan ensin rakennelaki ja sitten kysytään kunnilta. Jo valmisteluvaiheessa tulisi pohtia vaikutuksia. Kuntien yhdistäminen, vieläpä pakkokeinoin, vaikuttaa kuntalaisten elinolosuhteisiin todella paljon.

Onneksi valtiokin jossain asiassa mieltii vaikutuksia perusteellisesti. Tästä esimerkkinä on opetushallinnon pohdiskelu numeron seitsemän poikkiviivan mahdollisesta palauttamisesta.

Aloitin viittauksella perustuslakiin. Suomessa pitäisi olla kansanvalta ja kunnilla asukkaiden itsehallinto. Itsehallinto on niin merkittävä arvo, että sillä ei pitäisi leikitellä. Hevosvetoisista ajoista on toki siirrytty merkittävä askel eteenpäin. Se ei kuitenkaan ole poistanut tarvetta ihmisten yhteisöllisyyteen ja siteisiin asuinpaikkaan tai lähiympäristöön. Itsehallintoon kuuluu ihmisten sitoutuminen oman kuntansa kehittämiseen. Itsehallinnollinen kunta pystyy vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin ja kehittämään palvelutuotantoa asukkaiden parhaaksi. Itsenäisyys ja valta omiin asioihin tekevät kunnista itsehallinnollisia yhteisöjä. Niiden varassa kansanvalta ja sen mukana yhteiskunta voi kehittyä.

Kangasala aikoo jatkossakin itsenäisenä kuntana tuottaa kuntalaisilleen hyviä palveluita.

Jukka Mäkelä
kunnanjohtaja